

دسته بندی معاجم لغوی:

معاجم لغوی از جهات مختلف قابل تقسیم است... که در اینجا به سه مبنا در تقسیم معاجم می توان اشاره کرد:

۱. تقسیم اول: انواع معاجم بر اساس روش تنظیم کلمات

- ۱,۱. **موضوعی** : برخی معاجم اولیه به صورت موضوعی تدوین شده اند که در این روش کلمات بر اساس موضوع تدوین می شوند. مانند معجم الغریب المصنف که واژگان را در ذیل موضوعاتی چون پوشیدنیها؛ غذاها؛ بیماریها؛ شهرها، پرندگان، کوهها، و... تقسیم بندی کرده است.
- ۱,۲. **غیر موضوعی** : در این روش واژگان بر اساس حروف اصلی کلمه به دو صورت آوایی و الفبایی مرتب شده هاند:

الف (آوایی) :

چینش حروف بر مبنای جایگاه تلفظ حروف از انتهای حلق تا قسمت بیرونی لبهاست که از ابداعات صاحب کتاب العین هست که العین را به اینگونه تنظیم کرده است.

ب) الفبایی :

در روش الفبایی معاجم به دو صورت عمل شده است: روش اول بر اساس فاء الفعل، عین الفعل، لام الفعل . مانند مقایس اللغه ابن فارس ، اساس البلاغه، مصباح المنیر،

شیوه دوم بر اساس لام الفعل، فاء الفعل، عین الفعل مرتب میشود که به این شیوه روش قافیه ای نیز می گویند. در این روش با توجه به حرف پایانی کلمه و براساس ترتیب الفبایی مرتب و سپس با رعایت حرف اول و دوم و سوم و چهارم واژه کلمات در جای خود قرار میگیرند. به عبارت دیگر الگوی اصلی برای یافتن ریشه سه حرفی بدین ترتیب است: اول: لام الفعل. دوم: فاء الفعل. سوم: عین الفعل. این روش مانند کتابهای صحاح جوهری، لسان العرب، قاموس المحيط، تاج العروس.

۲. تقسیم معاجم بر اساس زمان تدوین.

برخی از مهمترین معاجم به ترتیب زمان عبارتند از:
العین خلیل بن احمد فراهیدی (قرن دوم هجری)
الاضداد ابن سکیت (قرن سوم)
تهذیب الغه ازهری (قرن چهارم)
الفروق اللغویه ابو هلال عسکری (قرن چهارم)

الصحاح جوهری (قرن چهارم)
 مقایس اللغه ابن فارس (انتهای قرن چهارم)
 المخصص فی اللغه ابن سیده (قرن ۵)
 مفردات قرآن راغب اصفهانی (قرن ۵)
 اساس البلاغه زمخشری (قرن ۶)
 لسان العرب ابن منظور (قرن ۸)
 مصباح المنیر فیومی (قرن ۸)
 قاموس المحيط فیروزآبادی (قرن ۹)
 مجمع البحرین طریحی (قرن ۱۱)
 تاج العروس حسینی زبیدی (قرن ۱۳)
 المعجم الوسیط ابراهیم مصطفی و.. (قرن ۱۴)

۳. تقسیم معاجم بر اساس موضوعات و محتوا:

به دو دسته کلی تقسیم می شوند:

الف) **معاجم عام** که به موضوعی خاص نپرداخته اند که شامل معجمهای یک زبانه، دو یا چند زبانه می شوند.

ب) **معاجم خاص** این معاجم در انتخاب لغات به موضوع یا محور خاصی توجه دارند و به دو قسم مقایسه ای و غیر مقایسه ای تقسیم میشوند.

معاجم لغوی عام

۱. یک زبانه : منظور معجمهایی به زبان عربی است که هر دو بخش لغات و معانی به زبان عربی تدوین شده است. مانند العین، تهذیب اللغه، المحيط فی اللغه، الصحاح، مقایس اللغه و ...
۲. دو یا چند زبانه: معاجمی که کلمات عربی را به فارسی معنا کرده است. این معاجم به دو دسته ترجمه ای و غیر ترجمه ای تقسیم می شوند.
 - **غیر ترجمه ای**: معاجمی که از اول به صورت عربی به فارسی نوشته شده است مانند فرهنگ عربی به فارسی محمد علی خلیلی.
 - **ترجمه ای**: معاجمی که از زبان دیگری به فارسی ترجمه شده اند. مانند فرهنگ عربی به فارسی لاروس که ترجمه کتاب المعجم العربی الحدیث هست.

معاجم لغوی خاص

۱. مقایسه ای (معاجمی که برای بیان معنای واژه آن را در کنار واژه ای دیگر میبیند مانند فروق اللغویه ابو هلال عسکری)

۲. غیر مقایسه ای (معاجمی که هدفش مقایسه واژه با واژه دیگری نباشد بلکه به معنا کردن لغات موجود در محدوده یک منبع خاص یا علمی می پردازد که شامل موارد زیر است:

- معاجم قرآنی (غریب القرآن) که هدف اصلی آنها شرح واژه های قرآن کریم است. مانند مسایل نافع بن ازرق از ابن عباس، وجوه و نظائر مقاتل بن سلیمان، مفردات راغب اصفهانی، التحقیق فی کلمات القرآن المجید از حسن مصطفوی، معجم فی فقه اللغه القرآن و سر بلاغته تحت اشراف محمد واعظ زاده خراسانی، قاموس قرآن قرشی.
- معاجم حدیثی (غریب الحدیث): مانند غریب الحدیث ابو عبید قاسم بن سلام، غریب الحدیث ابن قتیبہ دینوری، الفایق فی غریب الحدیث زمخشری و...
- معاجم موضوعی غیر قرآن و حدیث: که تمرکز بر موضوع خاصی دارند از جمله : معجم النحو از عبد الغنی الدقر (در علم نحو). کتاب الحدود فی الاصول از سلیمان بن خلف اندلسی (علم اصول فقه). و